

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ȘI SOCIALISTĂ DIN VALEA BISTRIȚEI PÎNĂ ÎN ANUL 1921

de Ionel MARIN

Încă din momentul apariției sale pe arena istoriei proletariatul român a devenit purtătorul idealurilor celor mai înaintate ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului nostru popor, corespunzătoare cerințelor țării societății.

Apariția și dezvoltarea proletariatului pe Valea Bistriței sînt legate în primul rînd de bogățiile naturale ale solului (păduri, pășuni, agricultură) de care s-a ținut seama atunci cînd persoane particulare sau statul român au întemeiat primele stabilimente industriale care au devenit apoi importante fabrici și uzine.

De aici derivă și o comparație relativ limitată din punctul de vedere al profesiilor, predominînd muncitorii forestieri (cu toate branșele respective), textiliștii și cei din industria de hîrtie.

Regăsim și aici, ca și în alte părți, aceleași izvoare ale formării proletariatului de fabrică, țărănimea săracă sau pauperizată, mici meseriași decăzuți, etc. precum și aducerea în anumite perioade a unui însemnat număr de muncitori specialiști străini din care mulți au rămas pentru totdeauna pe aceste meleaguri. Mulți din acești muncitori locuiau la sate, sau au păstrat strînse legături cu localitățile de unde proveneau ceea ce, pentru răspîndirea ideilor socialiste și apoi comuniste, a reprezentat un cadru deosebit de favorabil.

În județul Neamț, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se semnalizează o intensă muncă de propagandă în rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii, inclusiv la sate, unde locuiau un însemnat număr de lucrători din unitățile de exploatare și industrializare a lemnului. În legătură cu acestea este semnificativă răspîndirea unor broșuri și publicații printre care și cea intitulată „Dezrobirea muncitorilor“, precum și „Scrisori către țărani“ semnate de C. Mille, căruia ing. G. Niculescu din Piatra Neamț îi adresa la 7 mai 1885 rugămintea „să-i mai trimită vreo sută de exemplare“¹.

1. Damian Hurezeanu, *P.S.D.M.R. și problema agrară a Cluburilor socialiste la sate în : Mișcarea muncitorească din România 1893—1899*, Editura politică, București, 1965, p. 238.

Răspindirea ideilor socialiste a făcut ca în anul 1888 printre candidații socialiști prezenți în alegerile parlamentare să se afle și țăranul Ion Popa din județul Neamț².

Dezvoltarea mișcării muncitorești a condus la înființarea în martie 1893, a P.S.D.M.R. Primele trei congrese au fost salutate în numele mișcării socialiste din județ de către Eliza Marcovici³. Elementele socialiste, încă neorganizate, care activau pe Valea Bistriței și mai ales la Piatra Neamț, au aderat la principiile social-democrației și se considerau membri ai P.S.D.M.R. Aceștia militau pentru popularizarea și răspindirea ideilor socialiste și se străduiau ca muncitorimea să se organizeze și să lupte sub conducerea P.S.M.D.R.

Din inițiativa și sub îndrumarea lor, a fost constituită în 1894 asociația „Înfrățirea” din Piatra Neamț în statutul căreia se sublinia necesitatea de a milita pentru „progresarea materială, morală și intelectuală a tuturor muncitorilor, prin formarea unui singur grup de muncitori organizarea și luminarea lui, prin grai, scris, școală, bibliotecă, înlăturarea neînțelegerilor ce se vor ivi printre muncitori membri, ajutorarea în caz de lipsă de lucru, lupta pentru neatințarea muncitorilor”⁴.

Făurirea P.S.D.M.R., creșterea procesului de organizare și maturizare politică a muncitorimii, a conștiinței sale de clasă, a condus la inițierea unor acțiuni ce vizau satisfacerea unor revendicări economice dar și politice, pentru obținerea unor raporturi de muncă mai bune, amplificarea solidarității muncitorești. În anul 1896, de pildă, când muncitorii din Galați au intrat în grevă, cei din Valea Bistriței, au trimis ajutoare materiale susținute de încurajări de victorie, organizând la unele unități de industrializarea lemnului din Piatra Neamț ca Foresta, Moldova și altele, acțiuni de protest pentru îmbunătățirea salariului și a condițiilor de viață și muncă⁵.

La sfârșitul secolului trecut, ideile socialiste își făceau loc tot mai mult și în rindul tineretului din Valea Bistriței și mai ales din Piatra Neamț. Astfel la Liceul de băieți „Petru Rareș” a fost înființată societatea „Mihail Kogălniceanu” în care erau primiți îndeosebi elevii din clasele a VI-a — VIII-a. În programul de activitate al acesteia figurau teme de mare semnificație social-politică cum ar fi: „Exploatarea țăranilor plutași de pe Valea Bistriței”, „Au mării proprietari drepturi străbune asupra moșiilor lor?”, „Ce vor socialiștii?” etc. Din anunțarea celor câteva titluri se mai desprinde și faptul că tinerii și profesorii lor nu se sfiau să ia în discuție ideile socialiste și rolul lor în contextul dezvoltării sociale. Ședințele se țineau succesiv în locuințele membrilor societății, bucurându-se de îndrumarea atentă și concursul unor profe-

2. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1879—1889*, Editura politică, București, 1973, p. 448.

3. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 73, 211, 324.

4. Cf. Gh. Tănase și I. Diaconu, *Contribuții la cunoașterea istoriei mișcării sindicale din județul Neamț*, Piatra Neamț, 1974, p. 47.

5. Georgeta Tudoran, *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. IV. Editura Politică, București, 1970, p. 124.

sori ca : Palade Beiu, Pandele Conta, P. Dumitrescu și C. D. Gheorghiu⁶.

La începutul secolului al XX-lea, sub influența elementelor revoluționare, procesul de organizare a muncitorilor a fost intensificat. Astfel în anii 1905 și 1906 au luat ființă sindicatele muncitorești⁷, iar în anul 1909, tot în capitala județului a fost înființat cercul tineretului muncitoresc care se conducea după indicațiile cercului muncitoresc din capitală⁸.

Un sprijin deosebit de important a fost primit de muncitorimea locală din partea militanților de frunte ai mișcării muncitorești din acea vreme. De la începutul anului și pînă în luna august 1910, un număr important de personalități ale mișcării muncitorești ca I. C. Frimu, Ilie Moscovici, C. Popovici și alții, care s-au aflat în mijlocul muncitorilor din Valea Bistriței, ajutînd la reorganizarea acestora⁹. Ca urmare a acestei activități s-a constituit și la nivelul județului Neamț organizația Partidului Social-Democrat din conducerea căreia făcea parte Nicolae Andone, Constantin Anton, Mihai Prepelită, Iosub Alexandru, Ițic Zomer și Teodor Bărdăhan¹⁰.

La cel de al II-lea congres al P.S.D. din iulie 1912, Vasile Moldoveanu, delegat al județului Neamț afirma cu mindrie că în județul Neamț dat fiind dezvoltarea industriei, fabricilor forestiere îndeosebi, a crescut foarte mult numărul muncitorilor și că datorită muncii desfășurate de organizația de pratid și de sindicat numărul membrilor a ajuns la 670 și se afla în continuă creștere¹¹.

În urma congresului, munca politico-organizatorică s-a intensificat și mai mult, cuprinzînd un număr de muncitori din ce în ce mai mare, iar acțiunile întreprinse au devenit mai numeroase. Astfel la începutul lunii septembrie au fost difuzate manifeste care chemau muncitorii să participe la întrunirile ce vor fi organizate în cursul lunilor septembrie, octombrie și noiembrie¹². Adunările desfășurate au abordat probleme importante și au condus la întărirea din punct de vedere politic și organizatoric a mișcării muncitorești locale, ce ciștiga tot mai mulți aderenți.

Activitatea socialistă a continuat pe aceleași coordonate în anii următori. Odată cu declanșarea primului război mondial, a fost îndreptată împotriva caracterului imperialist al marii conflagrații declanșate de marile puteri, printre acestea remarcîndu-se întrunirea de amploare din

6. Ion Mătase, *Amintiri și comentarii* — manuscris aflat în Arhivele Statului, filiala Neamț (în continuare A.S.N.), p. 11.

7. *Conferința mișcării muncitorești de la Galați din 21 iunie — 1 iulie 1907, în 80 de ani de la crearea Partidului Politic al clasei muncitoare din România*, Edit. Politică, București 1974, p. 619.

8. Marin Florescu, Constantin Petculescu, *Începuturile mișcării revoluționare și democratice a tineretului din România*, în *Tineretul comunist în acțiune*. Editura științifică, București 1972, p. 60.

9. A.S.N. — fond manuscrise, caietul nr. 1, fila 66.

10. *Loc. cit.*, f. 67; vezi și Colecția, documente și scrisori adresate prefectului județului Neamț.

11. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915* — Editura politică, București, 1968, p. 339.

12. Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 69, mapa 119, filele 3—4; A.S.N. fond. manuscrise, caietul nr. 1, filele 67—68.

vara anului 1914, desfășurată în sala Sindicatului din strada Alexandru Lăpușneanu la care au luat parte peste 500 de muncitori. Vorbitoarii și cei prezenți printre care un mare număr de femei și tineri au protestat contra războiului imperialist și în același timp, au subliniat necesitatea de a întări rindurile Partidului Social-Democrat¹³. Totodată un număr însemnat de muncitori socialiști, din județul Neamț au înscris fapte de vitejie în bătăliile pentru salvarea patriei. Printre aceștia se aflau Vasile Ciontu, Emil Hociung, B. Herscovici și Iosif Liszt care în vîrstă de 22 de ani, a căzut pe cîmpul de luptă de la Mărășești¹⁴.

La menținerea acestei activități a contribuit și faptul că în această parte a țării, pe teritoriul rămas în afara ocupației străine se găseau importante forțe sociale, inclusiv proletare, atît cele din localitățile moldovene, cit și cele sosite ca urmare a evacuării unor unități economice din restul țării. În tot timpul războiului, muncitorimea s-a ridicat sub conducerea organizațiilor socialiste împotriva nedreptăților sociale, a stării de asediu, precum și a politicii de îmbogățire a claselor dominante datorită războiului și a exploatarei oamenilor muncii.

În perioada următoare, mișcarea muncitorească din județul Neamț a primit un ajutor prețios din partea militanților socialist Teodor Iordăchescu, care în timpul războiului, deși era militar în această localitate, lua parte la o serie de ședințe și consfătuiri secrete cu socialistii din localitate¹⁵.

Caracteristica principală a vieții social-politice din România anilor 1918—1920, o constituie avîntul revoluționar al maselor în centrul căreia „un rol tot mai important joacă clasa muncitoare”¹⁶, care printr-un înalt spirit de combativitate prin revendicările economice și politice, prin programul revoluționar de transformare radicală a orînduirii sociale, „s-a manifestat ca forța socială cea mai înaintată a societății românești”¹⁷.

Lupta revoluționară a maselor muncitoare a cunoscut o amploare deosebită după 1 mai 1917, cînd în întreaga Moldovă s-au consemnat greve și demonstrații muncitorești, cu care prilej au fost formulate cerințe care aveau în vedere satisfacerea unor revendicări de ordin economic și politic ca: Pace, pîine, libertăți democratice și pămînt țăranilor. Sfîrșitul anului 1917 și începutul lui 1918 a însemnat pentru muncitorimea din Moldova organizarea unor puternice acțiuni de clasă. Creșterea spiritului revoluționar și de luptă avea loc concomitent cu încercările la început timide dar apoi tot mai consistente, de reîncepere a activității mișcării socialiste și sindicale din Moldova. Un prim rezul-

13. Arhivele statului Bacău (în continuare A.S.B.) colecția Documente și Achiziții noi.

14. „Informatorul”, ziar politic, comercial, industrial și economic, Platră Neamț, nr. 242, 25 decembrie 1918: Ion Mamina, Vasile Nicolae, *Independența patriei — ideal și acțiune ale muncitorimii române, 1977—1918*, Editura politică, București, 1977, p. 59.

15. Ion Felea, *Teodor Iordăchescu*, Editura politică, București, 1975, p. 35.

16. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 39.

17. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*. Editura politică, București 1976, p. 311.

tat important l-a reprezentat crearea, în aprilie 1918, a secțiunii din Iași a Partidului Social-Democrat. La puțină vreme după aceea, la 27 mai, apare „Social democrația”, organul de presă al secțiunii care după 21 iunie, devine foaia săptămînală a mișcării socialiste și sindicale din Moldova. Evidențiind prin aceasta extinderea organizatorică a mișcării socialiste. Congresul I din iulie 1918 ca și cel de al II-lea din 10—11 noiembrie același an, ale organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova la care au luat parte zeci de militanți au constituit o înflăcărată tribună de exprimare a pozițiilor clasei muncitoare la problemele majore ale epocii. Reprezentarea la aceste congrese demonstra că existau organizații socialiste și sindicale, cercuri ale tineretului socialist și cercuri de studii sociale în Iași, Galați, Piatra Neamț, Birlad, Bacău, Roman, Vaslui, Huși, Fălticeni, Focșani, Dorohoi, Tg. Frumos¹⁸.

Deși sursele documentare sînt extrem de sărace, putem considera că încă din a doua jumătate a anului 1918, organizația de partid și sindicală din Piatra Neamț și din centrele muncitorești apropiate își reluate în bună măsură activitatea. -

Reactivizarea partidului și sindicatelor din Valea Bistriței avea loc într-o perioadă de prefaceri cruciale în istoria modernă a României, încheierea procesului de desăvîrșire a unității de stat. Muncitorimea, masele populare din această regiune au urmărit cu viu interes și legitimită mîndrie patriotică hotărîrile istorice din 27 martie, 14 octombrie și 1 decembrie 1918. Ele erau hotărîte să-și aducă maxima lor contribuție la ridicarea României întregite pe noi culmi de civilizație. În plus, așa cum vor demonstra faptele, proletariatul din această zonă își va aduce partea sa de contribuție la unirea într-un singur partid și o singură centrală sindicală a organizațiilor politice și profesionale muncitorești, înlăturîndu-se din acest punct de vedere urmările cîmpirii unor provincii românești de către imperiile vecine.

În condițiile prefacerilor ce au avut loc în cadrul regionalei Moldova a partidului socialist, conducerea secțiunii Neamț, militînd pentru întărirea rîndurilor partidului, s-a adresat spre sfîrșitul anului 1918, Comitetului Executiv al Partidului Socialist pentru a trimite în localitate pe cineva din conducerea superioară, cu scopul de a sprijini procesul de organizare a muncitorilor în partid și sindicat. „Noi — se arată în scrisoare — nu înțelegem care ar fi regulile de procedură ale centrului față de provinciile din țară. Noi înțelegem că a fi un partid puternic înseamnă că și provinciile din țară să fie bine organizate. Ne adresăm comitetului Executiv cu această scrisoare, tovarășului Popovici, invitîndu-l de a veni în Piatra Neamț. Muncitorii au nevoie de un tovarăș de la centru, de un bun sfătuitor”¹⁹.

O dovadă a creșterii forței și combativității întregului proletariat din județul Neamț, îndeosebi din orașele Piatra Neamț și Buhuși, care au atras în mișcarea revoluționară și alte categorii de oameni ai muncii

18. M.C. Stănescu, *Socialiștii din Moldova participanți activi la lupta secțiunilor Partidului Socialist pentru crearea P.C.R.* în: „Anale de Istorie” nr. 2 din 1971, p. 129—131.

19. A.S.N., fond manuscrise, cartelul nr. 1, f. 88.

este concretizată într-o serie de acțiuni de mare amploare, desfășurate la sfârșitul anului 1918, determinate atât de situația grea a maselor, cât și din necesitatea imperios resimțită de muncitori de a-și exprima poziția într-o seamă de probleme majore cu care erau confrunțați. În timpul acestor acțiuni și lupte s-au formulat, pe de o parte, revendicări social-economice ca : sporirea salariului, interzicerea concedierilor, îmbunătățirea condițiilor de lucru, măsuri pentru ocrotirea muncii, introducerea și respectarea zilei de muncă de 8 ore, iar pe de alta, revendicări politice : introducerea votului universal, drepturi și libertăți democratice, recunoașterea dreptului de organizare în sindicate, recunoașterea consiliilor muncitorești, demilitarizarea întreprinderilor, democratizarea aparatului de stat și altele.

Între acțiunile muncitorești mai importante a fost și aceea organizată în ziua de 15 decembrie 1918 din inițiativa secțiunii Neamț a Partidului Socialist pentru a înfiera masacrul din București de la 13 decembrie 1918. De teamă ca acțiunea să nu ia proporții, poliția și soldații cu baionete la armă patrula pe străzi. „Cînd am deschis adunarea — arăta Vasile Ciontu — anunțînd măcelul muncitorimii din capitală, muncitorimea a început a huli. În acest timp un căpitan cu cîțiva soldați ne-au adus la cunoștință prevederile legale, care interzic adunările sub cerul liber ordonîndu-se, în numele aceleiași legi, să ne împrăștiem imediat”²⁰. Pentru încetarea adunării a intervenit și primul procuror al orașului Piatra Neamț. La aceste somații, muncitorii au ripostat arătînd că „nu înțeleg de ce sînt păziți cu puștile”²¹. Autoritățile s-au văzut nevoite să lase adunarea să se desfășoare. Față de poziția hotărîită a muncitorilor de a continua adunarea, autoritățile au dat înapoi, mulțumindu-se să rămînă simpli observatori, retrăgîndu-se în timpul oînd se scandau lozinci ca „Trăiască clasa muncitoare !, Trăiască Partidul Socialist”. La sfîrșitul adunării la care au mai luat cuvîntul Ștefan Mihăilescu, Ițic Zomer și Iancu Iliescu, adunarea a adoptat două telegrame, înaintate autorităților în care se exprimă protestul energetic „contra crimelor împotriva muncitorilor din capitala țării”, cerîndu-se aspra pedepsire a vinovaților.

Imediat după adunare, conducătorii muncitorimii, printre care Vasile Ciontu, Zaharia Rozenthal, Ștefan Mihăilescu au fost arestați, înaintați Curții marțiale a Corpului IV Armată din Iași cu sediul în Bacău, judecați și condamnați la cîte doi ani închisoare. Tot atunci sediul secțiunii a fost percheziționat confiscîndu-se toate documentele găsite acolo printre care și registrul de procese verbale din care rezultă hotărîrea muncitorimii din Valea Bistriței, pentru afirmarea tot mai puternică a acesteia în viața politică a județului²².

Condamnarea conducătorilor mișcării socialiste locale n-a însemnat însă scăderea gradului de acțiune și organizare a muncitorimii care, în aceste condiții, oît și ale altor măsuri severe luate de organele repre-

20. *Idem*.

21. *Idem*.

22. „Socialismul”, organ al Partidului socialist și al Uniunii Sindicatelor nr. 42 din 5 martie 1919.

sive, activitatea secțiunii Neamț a Partidului Socialist a fost reluată în mod oficial la 3 martie 1919²³, sub conducerea căreia muncitorimea din județ a arătat cu prilejul zilei de 1 Mai 1919, o combativitate ridicată. Cu acest prilej, pentru prima oară după război, lucrătorii din Valea Bistriței au demonstrat pe stradă pentru revendicări economice, pentru libertăți democratice, afirmându-și solidaritatea cu revoluțiile proletare din Rusia și Ungaria²⁴.

După 1 mai 1919, procesul de cuprindere a muncitorilor în rîndurile partidului socialist și a sindicatelor s-a intensificat. La adunarea organizată de secțiunea Partidului Socialist din ziua de 26 iulie, la care au luat parte 200 de delegați reprezentînd muncitorii din Piatra Neamț, Buhuși și din alte localități, după ce s-a prezentat de către B. Herscovici darea de seamă morală și materială a secțiunii, în care s-a evidențiat creșterea mișcării socialiste, vorbitorii au arătat necesitatea continuării acestui proces. Cu acest prilej au fost primiți în partid 60 de muncitori²⁵.

Starea de spirit revoluționară ce domnea printre muncitorii din Valea Bistriței și îndeosebi cei din Piatra Neamț este ilustrată și de faptul că în cadrul a numeroase sedințe și întruniri ce au avut loc s-au purtat vii dezbateri în care se reliefa necesitatea adoptării unei tactici de luptă și organizare. La diferite întruniri din toamna anului 1919 pe lângă apelul la organizare, se cerea tot mai insistent transformarea partidului socialist în partid comunist²⁶.

În acest context se înscriu și lucrările conferinței regionale a secțiunilor partidului socialist și al organizațiilor sindicale din Moldova, ținută la Iași, în zilele de 27 și 28 septembrie 1919, la care au participat delegați ai secțiunilor partidului și sindicatelor, cercurilor de tineret, cercurilor de studii sociale din centrele Moldovei printre care și cele din Piatra Neamț, Buhuși și Tg. Neamț²⁷. Conferința a hotărît crearea unui birou regional de propagandă socialistă și sindicală pentru Moldova, editarea a numeroase materiale de propagandă, schimbarea denumirii ziarului „Social-Democrația” în „Moldova Socialistă” etc. Totodată conferința a adoptat un protest hotărît împotriva „închiderii de localuri, suprimării drepturilor de întrunire, împotriva perchezițiunilor, arestărilor și trimerii noastre, din Dorohoi, Botoșani, Piatra Neamț, Roman, Birlad, Tg. Neamț, Moinești, Mărășești, Pașcani, Tg. Frumos, Podul Iloaiei”²⁸.

În luna octombrie 1919 a avut loc congresul extraordinar al Partidului Socialist la care, din partea secțiunii Neamț, au participat B. Herscovici și Constantin Nemțeanu. După congres, secțiunea a organizat, la 19 octombrie 1919, în orașul Piatra Neamț, o întrunire la care au participat muncitori socialiști precum și neorganizati cu care prilej

23. Idem, nr. 44 din 10 martie 1919.

24. *Greva generală din România 1920*. Editura politică, București, 1970, p. 64.

25. „Social Democrația”, foaia săptămînală a organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova, Iași, nr. 62 din 3 august 1919.

26. *Ibidem*.

27. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*. Editura politică, București, 1966, p.E 252.

28. Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 69, mapa 131, f. 2.

B. Herscovici a adus la cunoștință hotărârile congresului chemînd pe cei prezenți să lupte pentru îndeplinirea lor. Arătînd că Congresul a hotărît ca partidul socialist să se retragă din alegeri ca urmare a menținerii stării de asediu și a arestării candidaților, B. Herscovici solicita celor prezenți să adopte față de această măsură o hotărîre care să țină seama de condițiile locale concrete. Ca urmare, întreaga adunare, analizînd posibilitățile de care dispunea, a stabilit să participe la alegeri²⁹.

Această hotărîre a exprimat gradul ridicat de organizare a clasei muncitoare din Valea Bistriței și în mod special din orașele Piatra Neamț și Buhuși, arătînd, în același timp, influența deosebit de puternică pe care Partidul Socialist o avea în rîndul maselor muncitoare de aici. Lista Partidului Socialist din județul Neamț a obținut cu acest prilej 3 084 de voturi, iar individual, deși aflați în închisori, Ștefan Mihăilescu și Vasile Ciontu au obținut 615 și respectiv 614 voturi³⁰. Era pentru prima dată cînd mișcarea socialistă din județul Neamț participa la o confruntare electorală deschisă, bazată pe principiul votului universal.

În urma măsurilor organizatorice și propagandistice luate spre sfîrșitul anului 1919, procesul de radicalizare se accentuează mai mult în unele dintre centrele muncitorești din Moldova față de altele din aceeași regiune. De pildă, acest proces este mai pregnant în centre ca Piatra Neamț, Bacău și Roman, ale căror acțiuni se simt tot mai stînjinite de încetineala cu care se acționa la centru. De aceea, începînd din 7 decembrie 1919, secțiunea partidului și comisia locală sindicală din Piatra Neamț editează săptămînalul „Piatra Socialistă”. Aceasta demonstrează pregnant creșterea avîntului revoluționar, consolidarea organizatorică a organizațiilor proletare, amploarea activității revoluționare ce se desfășoară aici, precum și posibilitățile locale multiple existente. În același timp cunoscuți militanți ca Iancu Iliescu (Piatra Neamț) H. Aroneanu (Bacău) și alții ajung la concluzia că forțele organizate din județele Neamț, Bacău și Roman aveau obiective comune și erau suficient de puternice pentru a se crea în această zonă o regională de partid și de sindicat de sine stătătoare.

În vederea organizării conferinței H. Aroneanu a dat publicității o scrisoare deschisă în care explică necesitatea unei asemenea structuri organizatorice, care să aibă ca scop „o concentrare mai puternică a forțelor muncitorești din această regiune pe care să o putem opune forței capitaliste ce-și strînge rîndurile din ce în ce mai mult în contra noastră”³¹. În urma măsurilor pregătitoare în zilele de 19—21 ianuarie 1920 a avut loc la Bacău Conferința regională (Bacău, Piatra Neamț, Roman) la care au luat parte 29 de delegați, reprezentînd 12 organizații cu 3 360 membri de partid, din Piatra Neamț, Roman, Bacău, Buhuși, Moinești. Conferința a adoptat următoarea ordine de zi: 1. Propaganda,

29. „Socialismul” nr. 233 din 25 octombrie 1919.

30. A.S.N., fond manuscrite, caietul nr. 1, fila 86; „Reformatorul”, nr. 30 din 6 noiembrie 1919; „Lumea nouă”, organ al Partidului Socialist și a Uniunii Sindicale nr. 9 din 14 noiembrie 1919.

31. „Piatra Socialistă” organ săptămînal al secțiunii Partidului Socialist și al sindicatelor muncitorești din Piatra Neamț, nr. 7 din 27 ianuarie 1920.

organizarea administrativă și tactică în regiune; 2. Fondurile secretariatului regional; 3. Casele poporului din regiune și secțiile lor de librării; 4. Consiliul consultativ de pe lângă secretariatul regional; 5. Alegerea delegatului regional în consiliul general al partidului; 6. Autonomia și descentralizarea; 7. Ziarul regional; 8. Propaganda la sate³².

Un interes deosebit a suscitat dezbaterile privind atitudinea ce urma să fie adoptată de comitetul regional privind lupta electorală în vederea reprezentării maselor muncitoare în parlament. Cu acest prilej s-au conturat două păreri: cea a lui Iancu Iliescu care cerea în primul rând întărirea organizațiilor muncitorești, manifestînd rezervă față de lupta parlamentară și cea a doctorului H. Aroneanu care preciza că în concepția sa „Deputații muncitorilor în parlament nu au menirea de a cirpi noianul de legi, burgheze, ci acțiunea deputaților în parlament să fie numai o acțiune de critică și mai ales o acțiune comunistă”³³.

Fiind apreciat ca un punct de vedere înaintat, corespunzător cu tactica ce urma să fie aplicată în această problemă, Conferința, în unanimitate, a admis propunerea exprimată de H. Aroneanu.

În dezbaterile la care au luat cuvîntul mai mult de jumătate din delegați s-a apreciat că în activitatea secțiunilor partidului socialist din raza regiunii se înregistrase, spre sfîrșitul anului 1919, o orientare tot mai spre stînga. Conferința a consfințit constituirea unei regionale ale cărei principale secțiuni erau cele din Bacău, Piatra Neamț și Roman. A ales ca secretar pe Iancu Iliescu și a delegat din partea regionalei în Consiliul general al partidului pe H. Aroneanu. Totodată, s-a stabilit ca ziarul „Piatra Socialistă” să devină organul de presă al acestei regionale³⁴.

După conferința regională, activitatea mișcării socialiste din județul Neamț a crescut considerabil. Au fost promovate în conducerea secțiunii noi cadre provenite îndeosebi din unitățile economice din orașul Piatra Neamț. Printre aceștia s-au aflat Gheorghe Hociung, Iorgu Zargiu, Gheorghe Petruca, I.H. Croitoru³⁵. S-au luat, totodată, măsuri pentru întărirea organizațiilor existente din Tg. Neamț și Buhuși și de constituire a altora noi, așa încît, la jumătatea anului, secțiunii județene îi erau subordonate comitete ale muncitorilor forestieri, din transport, textiliști, croitori, arte grafice, tăbăcării, funcționari din industrie și comerț. La aceeași dată, syndicatele cuprindeau muncitorii din majoritatea fabricilor de pe Valea Bistriței, de la Fabrica textilă din Buhuși, funcționarii din industrie și comerț.

Aplicînd în practică hotărîrile conferinței regionale privind întărirea rîndurilor partidului și intensificarea propagării ideilor revoluționare, mai ales în mediul rural, conducerea secțiunii a reușit să organizeze diferite acțiuni și să mențină legături cu numeroase localități de pe Valea Bistriței, ceea ce infirma teoria potrivit căreia „propaganda so-

32. „Piatra Socialistă”, nr. 8 din 2 februarie 1920.

33. *Ibidem*.

34. *Ibidem*.

35. *Idem*, nr. 15 din 12 iulie 1920.

cialistă nu prinde la sate”³⁶. Teorie infirmată de altfel în timpul alegerilor parlamentare din 1920, cînd candidații socialiști au obținut un număr însemnat de voturi. În legătură cu aceasta „Piatra Socialistă” sublinia că: „în ciuda terorii deslănțuită contra noastră și cu tot arsenalul de minciuni cu care au îmbibat mintea țăranului că noi socialiștii voim distrugerea țării și nenorocirea țăranului, se vedea limpede din rezultatele votului, că venim primii după guvern. Succesul nostru e cu atît mai mare cu cît ideea sănătoasă a socialismului a prins nu numai la orașe ci și la sate”³⁷.

Printre cei care au desfășurat o intensă activitate propagandistică în Valea Bistriței, mai ales în a doua jumătate a anului 1920, s-au aflat Petre Constantinescu-Iași, Zaharia Tănase, Iancu Iliescu, Lazăr Măglașu, V. Irimia, A. Andronic. În expunerile prezentate în fața muncitorilor, a țăranilor, a altor categorii de cetățeni, a fost aprobată o mare varietate de teme, toate evidențiind însă necesitatea luptei pentru triumful socialismului în România³⁸. Numeroși militanți ai partidului socialist printre care V. Irimia și A. Andronic au fost arestați și trimiși la Curtea Marțială din Iași, iar profesorul Jean Lucaci a fost exclus din învățămînt pentru activitatea socialistă desfășurată aici.

În procesul transformării partidului socialist în partid comunist la nivelul județului Neamț, începînd mai ales din anul 1920, au fost organizate mai multe acțiuni cu prilejul cărora muncitorimea își formula revendicările sale economice și politice alături de care apărea și cerința afilierii la Internaționala a III-a. Astfel, secțiunea Neamț a partidului socialist a organizat în lunile martie, iunie și iulie 1920, întruniri, urmate de demonstrații muncitorești pe străzile orașelor Piatra Neamț și Buhuși, cu steaguri roșii și pancarde, prin care se cerea cu fermitate transformarea partidului socialist în partid comunist.

Referindu-se la această stare de spirit favorabilă marelui salt revoluționar, ziarul „Socialismul” arăta că pentru transformarea partidului socialist în partid comunist „au mai votat în perioada martie-iulie 1920 și secțiunile socialiste din Piatra Neamț, Bacău, Pașcani, Birlad, Focșani, și alte centre”³⁹.

Activitatea revoluționară febrilă desfășurată de membrii partidului socialist l-a determinat pe comandantul garnizoanei din Piatra Neamț să ceară secțiilor de jandarmi din Buhuși și din celelalte localități să ia urgente măsuri pentru „arestarea agitatorilor revoluționari și trimiterea lor de urgență în capitala județului, fie cu trenul, fie din post în post”. La rîndul ei, garnizoana Piatra Neamț raporta Corpului IV Armată despre „întîrningurile comuniste la care iau parte sute de muncitori”. Relatînd aceste fapte, garnizoana Piatra Neamț menționa neputința autorită-

36. Idem — nr. 12 din 13 mai 1920.

37. Idem — nr. 14 din 5 iulie 1920.

38. „Iașul socialist”, foaia organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova, nr. 1, din 18 ianuarie și nr. 8, din 1 august 1920.

39. „Socialismul”, nr. 200 din 5 octombrie 1920.

ților de a aresta pe agitatorii comuniști întrucît „muncitorii își apără cu dirzenie conducătorii“⁴⁰.

Manifestațiile revoluționare din unitățile economice din județul Neamț și îndeosebi cele de la fabrica de postav „Buhuși“ au avut un ecou puternic în rîndurile întregii populații. În vederea contracarării acțiunilor revoluționare și recîstigării pozițiilor pierdute în relațiile cu muncitorii, patronii de la fabrica de postav „Buhuși“, au obținut sprijinul guvernului spre a se introduce, în cursul anului 1920—1921, starea de asediu pe baza căreia s-au luat măsuri pentru împiedicarea activității partidului socialist și a sindicatelor muncitorești și în vederea „dezbinării lucrătorilor și îndepărtării acestora de organizațiile politice și profesionale în care erau grupați“⁴¹.

Ca urmare a creșterii prestigiului său în rîndul maselor muncitorești numărul membrilor partidului socialist din județul Neamț ajunsese în anul 1920 la peste 3 000⁴². După greva generală din 1920, procesul de clarificare politică și ideologică, de transformare a partidului socialist în partid comunist, a cunoscut o și mai mare amploare și aceasta în condițiile în care secțiunea Neamț a partidului socialist, ca și alte secțiuni din țară, își desfășoară activitatea în condiții tot mai grele, ca urmare a arestărilor masive operate de autorități^{42 a}, în urma grevei generale din octombrie 1920.

Deși reprezentanți ai secțiunii Neamț ai partidului socialist n-au luat parte la Conferința Consiliului general al partidului și al sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921 care avea să hotărască convocarea congresului partidului pentru ziua de 8 mai 1921, militanții partidului socialist din județul Neamț, au desfășurat o bogată activitate propagandistică în vederea pregătirii și desfășurării corespunzătoare a istoricului congres. În zilele de 14 martie, 17 aprilie și 1 mai 1921, au avut loc mai multe adunări, unele dintre ele se desfășurau sub supravegherea poliției, la care au luat parte numeroși militanți din județ, precum și din partea conducerii centrale a partidului socialist, printre care Gheorghe Tănase din Iași și D. Stoiculescu din București, ultimul aflat la Piatra Neamț cu prilejul zilei de 1 mai 1921⁴³. Șirul acestor întruniri a culminat cu cea din ziua de 4 mai, cînd s-a exprimat hotărîrea fermă a muncitorilor din Valea Bistriței pentru transformarea partidului socialist în partid comunist, fapt rezultat și din mandatul dat de secțiunea Neamț lui Iancu Iliescu, în care se preciza: „noi, comitetul, întrunindu-ne în seara zilei de 4 mai 1921 și consfătuindu-ne în vederea congresului ce urma, să aibă loc anul trecut și care are loc acum în mai,

40. A.S.N. (fond prefectură), dosar nr. 89/1921, f. 198.

41. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*. Editura politică, 1966, p. 306.

42. Mihai Rollea, 1920. *Contribuții la istoria socială a României*, Piatra Neamț, 1937.

42 a O parte din conducătorii grevei din regiune, printre care Iorgu Zargiu și B. Herscovici se aflau încă din luna ianuarie 1921 în arestul preventiv al poliției din Piatra Neamț (A.I.C., fond Ministerul de Interne, dosar 91/1921, f. 1.

43. „Socialismul“, nr. 57, 74, 76 și 81 din 26 martie; 24, 27 aprilie și 4 mai 1921.

fiind în imposibilitate de a ține adunări generale cu scopuri politice și din cauza stării excepționale ce a domnit și domnește încă, bazându-ne pe spiritul muncitorimii din anul trecut și cunoscându-l același și în prezent, vă autorizăm pe dumneavoastră pentru a ne reprezenta la congres și a ne susține interesele noastre”⁴⁴. În aceeași imputernicire, se mai menționa că din partea secțiunii Neamț a partidului socialist va mai participa la congres și C. I. Vlad care va aduce cu sine „rezultatul secțiunii noastre și va explica mai pe larg situația noastră”⁴⁵. Date fiind condițiile extrem de grele determinate de intensificarea persecuțiilor asupra mișcării muncitorești din județul Neamț, Iancu Iliescu nu a putut ajunge la congresul din mai 1921, mandatul secțiunii Neamț fiind prezentat de C. I. Vlad în ziua deschiderii lucrărilor. Ca urmare a unor neclarități în legătură cu valabilitatea mandatului, delegatul G. Niculescu—Mizil a cerut în a doua zi a lucrărilor congresului să se formeze o comisie pentru „clarificarea situației”, mai mulți vorbitori, printre care D. Stoiculescu, evidențiind situația concretă în care se află secțiunea Neamț a partidului socialist, a informat congresul că „la Piatra Neamț există un comitet ce acționează zi de zi”⁴⁶, propunând validarea mandatului. În urma cercetărilor comisiei formată din Mihail Macavei, Fotache Dorojan și Eugen Ionescu, însărcinați cu clarificarea valabilității mandatului secțiunii Neamț, congresul a hotărât ca „la votare să se țină seama de mandatul secțiunii din Piatra Neamț”⁴⁷.

Deși sursele documentare nu ne oferă o situație suficient de clară ca la celelalte secțiuni, după opinia noastră, cele existente sînt suficiente pentru a trage concluzia că, atît prin atitudinea anterioară, cît și prin delegare, ori exprimarea publică a unei poziții favorabile, că secțiunea Neamț se număra printre organizațiile făuritoare ale Partidului Comunist Român. În acest fel, revoluționarii din această regiune, s-au înscris și ei în primele rinduri ale luptătorilor care au săvîrșit prin activitatea lor plină de abnegație și sacrificii marele act din mai 1921.

Moment istoric de mare însemnătate, marele congres din mai 1921 a unificat organizațiile politice ale clasei muncitoare la nivelul țării întregite în cadrul Partidului Comunist Român, marcînd o etapă nouă, superioară, „atît pe plan politic și ideologic, cît și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, a dat un nou și puternic avînt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră”⁴⁸.

În perioada avîntului revoluționar, secțiunea Neamț a partidului socialist a acordat o atenție deosebită mișcării socialiste de tineret. În

44. *Crearea Partidului Comunist Român*, Editura științifică, București, 1971, p. 404.

45. *Ibidem*.

46. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*. Editura politică, București, 1967, p. 700, 706.

47. *Ibidem*.

48. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. Editura politică, București, 1975, p. 40.

acest sens a întreprins măsuri pentru organizarea tinerilor muncitori. În cursul anului 1919 au avut loc întruniri, acțiuni cultural-educative și alte manifestări publice, la care au fost atrași numeroși tineri. În rîndurile conducerii organizației de tineret din județul Neamț, s-au aflat Ion și Maria Căciuleanu, Filip Rozenthal, Manole Zargiu, Constantin Anton, ultimii doi fiind parte, în numele tineretului din Piatra Neamț, la conferința regională ținută la Bacău în ziua de 17 iulie 1920. Înaintea conferinței „Piatra Socialistă” a lansat chemarea intitulată „Către tovarășii mei tineri” prin care se cerea tineretului să se organizeze pentru a lupta împotriva capitalului „care mănincă rodul muncii noastre”⁴⁹.

Măsurile politico-organizatorice luate permanent au făcut posibilă creșterea organizației tineretului socialist din județul Neamț, care în august 1920 număra 164 membri⁵⁰.

Secțiunea tineretului socialist a inițiat și participă la multiple acțiuni ale clasei muncitoare din această zonă. Astfel la 5 septembrie 1920, la indicația Comitetului Central al mișcării tineretului socialist, a fost convocat un mare miting al tineretului din Piatra Neamț cu prilejul căruia au luat cuvîntul Ion Căciuleanu, Filip Rozenthal, I. Axelrad, ca și o serie de alți tineri din fabricile de chereslea și din alte unități economice. Cu acest prilej, s-a adoptat o moțiune în care se arată că tineretul socialist din județul Neamț își afirmă solidaritatea cu întreg tineretul din țară și străinătate.

La conferința tineretului socialist din întreaga țară desfășurată în zilele de 30—31 decembrie 1920 secțiunile din Buhuși și Piatra Neamț au fost reprezentate prin câte un delegat⁵¹.

Într-o anumită măsură, organizația locală a partidului socialist a influențat în această perioadă și „Cercul feminist” care afișa o orientare de stînga. În articolul redacțional al primului număr al Buletinului lunar al Cercului feminist, se arată că scopul organizației feministe din Piatra Neamț este de a lupta pentru obținerea de drepturi politice și înscrierea acestora în constituție prin recunoașterea dreptului la viață egală a femeii cu bărbatul, care „nu se poate înfăptui decît prin înlăturarea legislației tuturor inegalităților civile și politice dintre cele două sexe”⁵². În acest scop cu prilejul constituirii cercului feminist, din conducerea căruia făcea parte Profira Groholoschi, Olga Gheorghiu, se sublinia necesitatea ca „membrele asociației, să fie puse în curent cu mișcarea feministă precum și împrăștierea ideilor sănătoase feministe în păturile cele mai adînci, prin înființarea de cursuri serale sezatori, școli pentru adulți etc”⁵³.

49. „Piatra Socialistă”, nr. 15 din 12 iulie 1920.

50. „Tineretul Socialist”, organ al Mișcării Tineretului Socialist din România, nr. 31 din 3 august 1920.

51. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*. Editura politică, București 1966, p. 509.

52. „Buletinul Cercului Feminist” din județul Neamț, septembrie 1919, p. 8.

53. „Reformatorul”, nr. 1 din 28 mai 1919.

Pentru popularizarea caracterului activității sale, cercul feminist a publicat un comunicat în ziarul „Reformatorul” în care se aduceau la cunoștință obiectivele mai sus menționate.

Activitatea politico-ideologică a cercului feminist a fost completată de o susținută practică prin organizarea de întruniri la care participă un număr important de femei, în primul rând din cartierele orașului Piatra Neamț precum și din localitățile rurale. Organizația locală a sprijinit Liga pentru ieftinirea traiului care își desfășura activitatea în orașul Piatra Neamț. În acest sens i-a pus la dispoziție sălile Școlii nr. 1 pentru organizarea unor întruniri la care s-a propus înființarea unei cooperative de ajutor pentru combaterea negustorilor speculanți, precum și înființarea unor depozite de alimente care să se vândă celor nevoiași la prețuri oficiale. De asemenea s-a format un comitet de acțiune pentru sprijinirea celor nevoiași, a mamelor cu copii mulți din cartierele Mărăței, Dărmănești și altele, s-a adunat suma de 7 300 lei depusă la Banca Națională pentru cei suferinzi de tuberculoză⁵⁴.

Desfășurînd o intensă activitate politico-organizatorică în rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii, sprijinindu-se pe o serie de organizații al căror caracter declarat era principiul luptei de clasă, secțiunea Neamț a partidului socialist a reușit să coaleză și să atragă în sfera sa de preocupări, îndeosebi prin intermediul organizațiilor de tineret și sindicat și o gamă variată de oameni ai muncii, să-i conducă în acțiuni de mare amploare așa cum au fost cele care s-au produs în anii 1919—1920, să-și aducă contribuția sa la făurirea în mai 1921 a Partidului Comunist Român.

DIE ARBEITERBEWEGUNG UND DIE SOZIALISTISCHE BEWEGUNG IM BISTRITZ — TAL BIS IN DAS JAHR 1921

— Zusammenfassung —

Das Studium, das die Arbeiterbewegung im Bistritz — Tal betrifft, von den Anfängen und bis in das Jahr 1921, widerspiegelt den Kampf der arbeitenden Massen aus dem Gebiet, für eine berufliche und politische Organisation, ihrer Adhäsion zur ersten politischen Partei der Arbeiterklasse aus Rumänien, Gründung von lokalen Organisationen unter der Leitung der Sozial — Demokraten Partei der Arbeiter aus Rumänien.

Am Anfang des XX. Jahrhunderts wird das Anwachsen der Arbeiterzahl und die des Selbstbewusstseins zur Notwendigkeit der Gründung im Jahre 1910 der Sozial-Demokraten Partei führen, die im Bistritz — Tal kräftige Lokalorganisationen hatten, aus deren Reihe zahlreiche sozialistische Kämpfer an den Kämpfen für die Vollendung der nationalen Einheit teilnahmen, einige von ihnen gaben sogar das höchste Opfer in der „Schlacht der Moldau“.

54. „Buletinul Cercului Feminist din Piatra Neamț“, octombrie 1919, f. 27.

Die Zeitspanne zwischen den Jahren 1918—1921 gehört zu einer der erregendsten revolutionären Perioden, welche die Arbeitermassen umfasst hat. Das Studium schildert inhalts — und beweisreich den sicheren, kraftvollen Gang der Arbeiter aus dem Bistritz — Tal, anseits der Arbeiter des ganzen Landes, zur Durchführung des grossen Aktes Mai 1921, die Umwandlung der Sozialistischen Partei in Rumänische Kommunistische Partei.

In der gegenwärtigen Arbeit werden gleichzeitig alle Kampfhandlungen der Arbeitermassen wie auch die Tätigkeit der Organisationen der Gewerkschaft, der Jugend und der Frauen, die sich unter direkter Führung und Anleitung der Ortsorganisationen der Sozial-Demokraten Partei oder der Sozialistischen Partei befanden, widerspiegelt.